

मोक्षतनोर्वर्षगृहो मृदुशोतानिलो बलमहापर्वततटो
मृदुसुकुमारोपचितशरैरभनुष्यायः कफशरैरोगभूयिष्ठ-
नूपः । आकाशमनः प्रविरलात्मकष्टकिडलप्रायोऽल्पवर्ष-
स्त्रवणोदपानोदकप्राय उष्णदारुणवातः प्रविरलात्मकः
स्थिररक्तशरीरमनुष्यप्रायो वातपित्तरोगभूयिष्ठ जाङ्ग-
लः । उभयदेशलक्षणः साधारण इति । भवन्ति चात्र ।
समाः साधारणं यस्माच्छीतवर्षोष्णमाकृताः ।
दोषाणां समता जनोक्तस्मात्साधारणो मतः । न तथा
बलमनः स्युर्जलजा वा स्थलाकृताः । स्वदेशे निचिता
दोषा अन्यस्मिन् लोपमागताः । उचिते वर्तमानस्य नास्ति
देशकृतं भयम् । आहारस्वप्नचेष्टादौ तद्देशस्य गुणे
सति देशप्रकृतिसाम्यार्त्तुविपरीतोऽविरोधितः । मम्यसौ
भिषगादीनां बलसत्वायुषा तथा । केवलः समदेहान्तेः
सुखसाध्यतमो गदः । अतोऽन्यथा त्वसाध्यः स्यात् कच्छो
व्यामिश्रलक्षणः । क्रियायास्तु गुणालाभे क्रियामन्यां
प्रयोजयेत् । पूर्वसां शान्तवेगायां न क्रियासङ्करो हितः ।
गुणालाभेऽपि सपदि यदि सैव क्रिया हिता । कर्त्तव्यैव
तदा व्याधिः कच्छसाध्यतमो यदि । यएवमेनं विधिमैक-
रूपं विभक्तिं कालादिवशेन धीमान् । स मृत्युपाथान्
जगतोगदीधान्निनिर्भैषज्यपरश्वमेन' ।

उपक्रान्त लि० उप+क्रम-क्त । १ आरब्धे २ विस्तृते शब्दार्थेचि०
उपक्रिया स्त्री उप+क-भावे श । उपकारे "तमपीह गुरुं
विद्यात् श्रुतोपक्रियया तया" मनुः ।

उपक्रोश पु० उप+क्रुश-वञ् । निन्दायाम् । "नायं विभे-
त्युपक्रोशादधस्तादा पुरोचनः" भा० आ० १४५ अ०
'राज्येन किं तद्विपरीतवृत्तेः प्राणैरुपक्रोशमलोनसैवी'रघुः
अन्ता० स० । २ उपगतक्रोशे आसन्नक्रोशे लि० । अव्ययी० ।
३ क्रोशसमीपे अव्य० । भावे ल्युट् उपक्रोशनमप्यत्र ।
'वाग्मन्तकण्ठलोकोपक्रोशनैः' दशकु० । 'कुलोपक्रोशनकारी
कुलाङ्कारी निराश्रया' हरि० १७६ अ० । [स्त्रियां ङोप् ।
उपक्रोष्टृ पु० उप+क्रुश-हच् । १ गृह् भा० । २ निन्दके लि० ।
उपक्लिश पु० उपक्लिश्रति अनेन उप+क्लिश-करणे वञ् ।
मदादिषु । [वञ् पक्षे अप् । वीणानिनादे ।

उपक(क्रा)ण पु० उप+कण-गङ्गे "कणोवीणायाञ्च" पा० वा
उपक्षय पु० उप+क्षि-अच् । १ अपचये हानौ । समीप्यादौ
अव्ययी० । २ निवाससमीपादौ, अव्य० । ३ उपगतः क्षयम्
अन्ता० स० । ४ क्षयं प्राप्ते लि० । तत्पुरुषे उपाद्वाच-
कत्वादनोदात्तता ।

उपक्षित् लि० उप+क्षि-क्लिप् । समीपनिवासिनि । "यस्य
ते अग्ने अन्ये अग्नय उपक्षितो वया इव" ऋ० ८,
१६, २१ । [२ सकार्याद्यसामर्थ्यं प्राप्ते च ।

उपक्षीण लि० उप+क्षि-क्त तस्य न, दीर्घश्च । १ अपचयप्राप्ते
उपक्षेप पु० उप+क्षिप-भावे वञ् । १ व्याक्षेपे, "कर्णनासा-
च्छेदोपक्षेपभीषिताभ्याम्" दशकु० । २ समीपे निक्षेपणे च ।
उपक्षेपण न० उप+क्षिप-ल्युट् । शूद्रस्वामिकाक्षस्य विप्रगृहे
पाकार्थं समर्पणे । "उपक्षेपणधर्मेण यत्तु पाचयते हिजैः ।
अमोक्ष्यं तद्भवेदन्नम्" शास्त्र० पु० । "उपक्षेपणधर्मेण शूद्र-
स्वामिकाक्षस्य पाकार्थं ब्राह्मणगृहे समर्पणरूपेणेति"
कल्पतरुः । २ समर्पणमात्रे च ।

उपखात अव्य० समीप्यादौ अव्ययी० । १ खातसामीप्ये २ ख्याते
इत्यर्थे च । उपगतः खातम् अन्ता० स० । ३ खाताहुगते ।
उपाद्वाचकत्वेन तत्पुरुषपक्षे अन्तोदात्ततेतिभेदः
उपग लि० उप+गम-ङ् । उपगन्तिर "ओषधयः फलपाका-
न्नाबहुप्यफलोपगाः" मनुः । "त्रेतायां भावसंकल्पाः
क्रियादानफलोपगाः" भा० व० १४६ अ० । 'केन्द्रीपगा
नवमपञ्चमगाश्च सर्वे' ज्यो० त० ।

उपगण लि० उपगतो गणो येन प्रा० व० संख्यावचनत्वेऽपि
'अबहुगयादिति' पा० निषेधात् न ङच् । प्राप्तिप्रसुदाये
ङवि तु चित्त्वात् अन्तोदात्तता स्यात् । अतस्तस्य पूर्वपद-
प्रकृतिस्वरार्थं ङचोनिषधः । "रूपातिप्रसङ्गाभावेऽपि स्वर-
भेदार्थमेव पर्युदासः" सि० कौ० स्थितम् ।

उपगत लि० उप+गम-क्त । १ स्त्रीकृते, २ उपस्थिते, ३ ज्ञाते
४ प्राप्ते च "सर्व्वेहि नोपगतमप्यपचोयमानं" वसिष्णु-
स्मार्त्तयमनागतमभ्युपैति' भाषः भावे क्त । ५ प्राप्तादौ न०
उपगतं प्राप्तिः सूच्यत्वेनात्यस्य अच् । ई प्राप्तिस्वरूपे
पक्षे च (रसिद्) । "धनी वोपगतं दद्यात् स्वहस्तपरि-
चिह्नितम्" या० सू० । "उपगतं प्राप्तिमिति यद्वा
उपगतम् प्रवेशपत्रं स्वहस्तलिखितविह्नितमधमर्खायो-
त्तमस्योदद्यात्" मिता० ।

उपगति स्त्री उप+गम-क्तिन् । १ प्राप्ति २ ज्ञाने ३ स्त्रीकारे च
उपगन्तृ लि० उप+गम-हच् । १ प्राप्तिरि २ स्त्रीकर्त्तरि
३ ज्ञातरि च ।

उपगम पु० उप+गम-भावे वञ् अट्ठिः । १ समीपगमने,
२ अङ्गीकारे ३ ज्ञाने, च "सीमन्ते च त्वदुपगमजं यत्तु नीपं
वधूनाम्" मेघ० । 'व्याधौ न्योपगमात् कुमारी' ऋग-
वनीपगमक्षयेशम्भत्' । भावे ल्युट् । उपगमन